

## העמק דבר לפרשת ויגש

פרק מד (המשך)

פרק מד, יח

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדַבֵּר-נָא עִבְדְּךָ דְבַר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֶל-יְחִיר אֶפְדָּ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹד כְּפָרְעָה:

ויגש אליו יהודה. לא נתבאר לפי הפשט הגשה זו להתקרב ליוסף מה היא, וכי יוסף לא היה שומע דבריו ממקום שעמד עד כה, וגם הרי המליץ בינותם (לעיל מב, כג). והדרש ידוע הגשה לג' דברים. אבל הפשט עדיין מתבקש ויבואר לפנינו.

**ידבר נא עבדך דבר.** האי דבר מיותר ומה היה חסר אם היה כתוב בפסוק ידבר נא עבדך באזני אדני. אכן מתחלה יש לבאר משמעות באזני. והראשונים ז"ל פירשו מעניין שיכנסו הדברים באזניך. ובאמת כך מתפרש לשון הפסוק בספר דברים (לא, יא) תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. וידבר משה באזני כל קהל ישראל. אבל יש משמעות אחרת לזה הלשון כמו במדבר י"א, א, ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה' והפירוש שם סמוך לשכינתו ית' כמבואר שם דמשום הכי נענשו מיד. וכן המדבר בלחש שלא ישמעו רבים אלא הוא, מיקרי מדבר באזניו ולפי זה הכא נמי משמעות באזני אדוני – בלחישה שלא ישמעו כל הנצבים.

**(הרחב דבר.** ובזה יתפרש הכתוב באיוב ל"ו יגל אזנם למוסר. שהקב"ה מייסר תחלה באופן שאין הכאב חזק כל כך. ואך הוא האדם מרגיש כאב קל, כמו השומע קול לחש באזניו, והוא כדי שיתבונן ולשום לב למוסר, למען לא יחזק הכאב עד שיצעק וידעו הכל כאבו. והיינו דאיתא בעירובין (נד, א) חש בראשו יעסוק בתורה כו' ולכאורה הוא פלא והרי מי שראשו כאב לו אינו יכול לעסוק בתורה. אלא משמעות חש הרגש קל ולא כואב הרבה, וכדאיתא בעל זה (כח, א) חושש הוא דלא הא כאיב ליה טובא כו'. הרי דלשון חש אינו כואב. והיא מליצת הכתוב יגל אזנם מגלה בהרגשה קלה שיבין מזה למוסר. לעסוק במוסר אב ית' היא התורה.)

והעניין של מבוקש. דהאחים אמרו מתחלה אשר ימצא אתו ומת כדין ומשפט הגונב מבית המלך. והמושל אמר הוא יהיה לי עבד. כלומר אינני מלך ואיני יכול להענישו יותר מנימוסי המדינה לכל אדם. והנה אחר הצעת יהודה היה מבוקשו להחליפו שישב הוא עבד תחת בנימין. וגם זה אינו לפי נימוסי המדינה ואי אפשר לעשות כן אלא פרעה עצמו. ועל כן הוצרך יהודה להקדים ולומר ליוסף **כי כמוך כפרעה** יכול לעשות דבר שלא כנימוסי המדינה. אבל היה קשה להשמיע לכל הנצבים. שלא יענש גם הוא גם יוסף כאשר ישמע כדברים האלה ולא

ימחה. וכדאיתא בגיטין (נו,א) בעת שאמר ריב"ז לאספסיאנוס שלמא לך מלכא הקפיד הרבה וא"ל מחייבית קטלא דלא מלכא אנא וקרית לי מלכא משום הכי נצרך יהודה להגיד בלשון מצרים בלחישה באזני יוסף זה הדבר ובאשר אין דרך ארץ לבקש ממושל רב שידבר באזניו על כן אמר **ואל יחר אפך בעבדך** ולפי זה כך המשך הכתוב **ויגש אליו יהודה** לדבר בלחישה בלשון מצרים עם יוסף. ואמר **ידבר נא עבדך דבר** מאמר קצר ומעט באזני אדני בלחישה ולא ע"י מליץ.

**ואל יחר אפך בעבדך**. על מבוקשי זאת כי השעה נחוצה לזה, ואמר **כי כמוך כפרעה** מלות אלו אמר בלחישה על אזניו ואח"כ הסביר כמה מוכרח הדבר לצאת מנימוסי המדינה ולהחליף אותו על בנימין.

### פרק מד, יט

#### יט אַדְנִי שְׁאַל אֶת-עַבְדִּי לְאִמֵּר הִישָׁ-לְכֶם אָב או-אָח:

**אדני שאל**. כבר כתב הרמב"ן בפסוק כי אם שאף על גב שלא נזכר לעיל דברים אלו ביניהם מכל מקום ודאי היו, וכמו שאמרו לאביהם(לעיל מג,ז) שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו וגו' אלא שלא נזכר במקומו כי אם מה שנוגע לעניין. וכן כאן לא הזכיר יהודה עניין העלילה של מרגלים באשר כבר הודה יוסף שבטעות חשדם ופייס אותם הרבה **על זה** שוב אין דרך ארץ להזכיר טעותו.

### פרק מד, כ

**כ וַנֹּאמֶר אֶל-אַדְנִי יִשְׁ-לָנוּ אָב זָקֵן וְיָלֵד זָקְנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיֹּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אָהָבוּ:**

**קטן**. מתגעגע על אביו כמו ילד קטן.

**ואחיו**. מיוחד לו היינו מאם אחת.

**ויותר הוא לבדו לאמו**. יעקב אמר והוא לבדו נשאר. וגם לא דייק לאמו. ומשמע שלבדו נשאר גם אליו. והכונה דכבר נתבאר בספר שמות י' ט"ו הבדל משמעות בין נשאר לנותר דנשאר משמעו בכונת המשאיר. ונותר משמעו מעצמו. ואמר יעקב כי בהשגחת ה' נשאר אך הוא ליעקב לקיים הבטחת גוי וקהל גוים יהיה ממך. כאשר עלה במחשבה ליתן בכורה ליוסף ועתה יהיה מבנימין ומכל מקום ירא שלא יקרהו אסון שלא יגרום החטא כידוע. אבל האחים לא הבינו כל זה על כן אמרו שהוא נותר יחיד לאמו.

**ואביו אהבו**. ואבינו מיבעי. לומר שהוא מתגעגע עליו כמו בן יחיד שאינו אלא אב של בן זה.

**(הרחב דבר**. וזהו מליצת הכתוב במשלי כ"ח גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע, חבר הוא לאיש. וגוזל אב ואם מיבעי, כמו שם י"ט כ"ו משדד אב יבריא אם. ושם ל' י"ז עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם. אלא משום שלא יעלה על דעתו לומר אם הוא בן יחיד ותשאר הירושה הכל לו אז

באמת אין פשע. ואמר הכתוב כי גם אם הוא בן יחיד חבר הוא לגזלן. ונחשב כאיש משחית אשר נלכד בגזילה, אף כי הוא משיב מעות, הלא מכל מקום רשע הוא שלא השיב הגזלה כאשר גזל כדאיתא בב"ק דף ס"א ב' אף על פי שמשלם גזלה רשע הוא. כך אפילו תשוב הגזלה לעצמו בירושה. הלא לא השיב למי שגזל.)

ובזה הודיע לו כי גם בעוד לא ידעו שיוסף יבקש להביאו אמרו לו כי אהבת אביהם חזקה לבנימין ומזה יש לו להשכיל כי דבריו עתה אמת ולא תואנה.

#### פרק מד, כא

**כא וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבֹדְךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֶשִׁימָה עֵינַי עָלָיו:**

ואשימה עיני עליו. משמעות זה הלשון אינו על ראייה לשעה אלא כך ביקש שישב תמיד עמו וכך כתב הרמב"ן והבטיח שישגיח עליו הרבה לטובה.

#### פרק מד, כב

**כב וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי לֹא-יִוָּכַל הַנֶּעַר לְעֻזֹב אֶת-אָבִיו וְעֻזֹב אֶת-אָבִיו וּמֵת:**

לעזוב את אביו. עזיבה גם כן אינו במשמע על פרידה במשך זמן קטן אלא על עזיבה לחלוטין כמו על כן יעזב איש וגו' וכן הרבה. ואמרו כי לא יכול לעזוב את אביו לחלוטין כי אם יעזוב את אביו ומת. והיה בזה הסבר כי עתה ההכרח להחליף העבדות כאשר אמר בסוף דבריו. והוסיף עוד להוכיח כמה נחוץ הדבר מצד אביו. באשר מצד בנימין היה מקום לחשוב כי אין לחוש עליו אחר שגנב ודמו בראשו. על כן הוסיף.

#### פרק מד, כג

**כג וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבֹדְךָ אִם-לֹא יֵרֵד אַחֲיֵכֶם הַקָּטָן אֲתָכֶם לֹא תִסְפּוּן לְרִאוֹת פָּנָי.**

אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם. הן זה אי אפשר שיהיה תמיד אצלי. אבל מכל מקום זה מוכרח שיבא עכ"פ אתכם בשעה שתהיו אתם אצלי ואח"כ ישוב ובזו השעה שאינו עזיבה אין חשש בזה שימות.

#### פרק מד, כז

**כז וַיֹּאמֶר עֲבֹדְךָ אָבִי אֲלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יִלְדֶה-לִּי אֲשֶׁתַּי.**

ויאמר עבדך וגו'. החליף יהודה הסדר מכאשר היה. שתחלה אמר יעקב לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו וגו' ואח"כ אמר שובו שברו לנו וגו' וגם הוסיף יהודה לאמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה ולא נמצא הדברים הללו לעיל אלא אחר שהסכים יעקב לסמוך על דברי יהודה וערבותו הוסיף להזהיר את יהודה גם על דבר שאין עולה על הדעת כלל להזהר ממנו, ואם שלא נתבאר לעיל דברים הללו. זה אינו מוקשה כמו שכתבתי לעיל י"ט. ואמר

אתם ידעתם כי שנים וגו'. הסביר לנו כמה קשה המזל הוא כי מראש לא ילדה לו אשתו העיקרית כי אם שנים.

#### פרק מד, כח

**כח ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד-הנה:**

**ויצא האחד.** המשובח שבשניהם.

**ואמר אך טרף טרף.** לא מת ככל אדם אלא אירע לו סבה נפלאה שנטרף.

**ולא ראיתיו עד הנה.** דברים אלו אינו אלא כמסתפק דאפשר עודנו חי ותלשו אבר ממנו ומחמה כיסופא אינו שב לאביו ואחיו כדאיתא ביבמות (קטו,א) דלמא מחמת כסופא כו' אבל איך שהוא הלא לא ראיתיו עד הנה. והרי נחשב אצלי כמת ואבד מן העולם. וכל זה היה אזהרה ליהודה להזהר בו מסבה נפלאה שבאמת קשה להזהר ממנה. ורמז בזה יהודה כי גם מעשה הגביע אינו עולה על הדעת שבנימין באמת עשה כך. אלא הוא כמו שנטרף אחיו.

#### פרק מד, כט

**כט ולקחתם גם-את-זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את-שיבתי ברעה שאלה:**

**ולקחתם גם את זה מעם פני.** מהשגחתי ושמירתי החזקה עליו. בא בזה להזהיר על השמירה היתירה שיהא כמו בהיותו בפני אביו. שהרי כבר הסכים לשלחו כמו שכתבתי. אלא הזהיר שיהא כמו עם פני דבלא זה וקרהו אסון. **ברעה שאלה.** היינו ביגון שאמר יעקב אלא בא הכתוב ללמדנו הא דאיתא בכתובות דף (קג,ב) המת מתוך הבכי סימן רע לו. ועיין ב**פסוק** הסמוך.

#### פרק מד, לא

**לא והיה פראותו פי-אין הנער ומת והורידו עבדך את-שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה:**

כי אין הנער ומת. יחשוב כמו שהנער מת כיון שעלול הוא לכך. ומזה יסוב והורידו עבדך וגו' ביגון. היינו ברעה כמו שכתבתי לעיל אלא שהנפטר עצמו צר לו מפני סימן רע כמו שכתבתי ובניו צר להם שמת ביגון ואנחה ולא השיג רוח הקודש כראוי לפני המיתה לברך את בניו.

#### פרק מד, לב

**לב פי עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר אם-לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל-הימים:**

**כי עבדך ערב וגו'.** הוסיף לבאר איך אמר והורידו עבדך. מה עשו בזה. וגם הלא יאמרו לאביהם שבנימין נתפס עבור גניבה ולא קרהו אסון על זה אמר כי ודאי הוא חייב מפני שערב. וגם בזה לא יאמין שנתפס מפני הגנבה שהרי ערבתי לקבל עונש עונותיו עלי.

#### פרק מד, לד

לד כִּי-אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי וְהִנָּעַר אֵינְנוּ אִתִּי פֶן אֶרְאֶה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת-אָבִי:  
 כִּי אֵיךְ וּגו'. הוסיף לומר כי ודאי לא יצא ידי השבועה גם בזה האופן שהרי נשבע שיביא אותו,  
 וגם אינו בטוח שאביו יסבול עזיבת יהודה, אשר יחוש שמא ימות הוא מפני עון הגניבה של  
 בנימין, וא"כ מה נפקא מינה. משום הכי קאמר כי עכ"פ זה לא אפשר כי איך וגו' פן אראה  
 ברע מה שאין כן כשאני נשאר פה לא אראה הרעה בעיני (אחר כתבי זאת מצאתיו בספר  
 מעשה ה').

## פרק מה

### פרק מה, א

א וְלֹא-יִכַּל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצְבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל-אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא-עָמַד אִישׁ  
 אִתּוֹ בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל-אָחָיו:

להתאפק. אחר שבקש לבכות ולהתודע באשר נתיימש מקיום החלום של השתחואת השמש.  
 כמו שכתבתי לעיל מ"ג כ"ז. אבל לא יכול מפני הנצבים עליו שהרי יהא מוכרח לומר אשר  
 מכרתם אותי הנה. ולא יכול להתאפק עד שילכו מעצמם. וכפירוש האבן עזרא ועיין ס' שמות  
 י"ד כ"ח מה שכתבתי שם.

ולא עמד איש וגו'. אף על גב שלשון הוציאו כל איש משמע שצוה למשרתיו להוציא אנשים  
 זרים ולא צוה שיצאו גם המה. אבל הבינו שכך רצונו שיצאו גם המה. ויצאו מעצמם. וכיוצא  
 בזה בשמואל א' ט' אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר מעצמו.

### פרק מה, ב

ב וַיִּתֵּן אֶת-קָלוֹ בְּבִכֵי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה:

ויתן את קלו. התיבות אני יוסף העוד אבי חי. אמר ברגש ובבכי עד ששמעו מצרים שסביב  
 ביתו. ומשם הלך הידיעה בית פרעה כי יוסף מצא שאריו יודעי אביו עד אח"כ נשמע כי באו  
 אחיו.

### פרק מה, ג

ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא-יָכֹלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו:  
 אני יוסף. ולא אמר אשר מכרתם אותי באשר הבין כי שומעים מבחוץ. על כן אמר בקיצור אני  
 יוסף ויהיו השומעים סבורים שנגנב מבית אביהם ע"י הישמעאלים לבדם.

העוד אבי חי. אינו מובן שאלה זו וכי לא ידע שהוא חי. וגם מה שמסיים הפסוק ולא יכלו  
 אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו צריך ביאור מה היה להם לענות לולי לא נבהלו. והנה איתא  
 בחגיגה (ד,ד) ר"א כי מטא להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אותו. ומה תוכחה של בשר

ודם כך תוכחה של הקב"ה על אחת כמה וכמה. ולכאורה איזה תוכחה הייתה כאן אלא חז"ל הבינו פשט הקרא שהוא כמתמיה אם באמת עוד אבי חי ולא מת מדאגתו עלי בהיותו יודע שהיה אהוב אצלו מכל בניו. ותמיה זו היד תוכחה לאחיו, דאפילו אם לפי מחשבתם דנו את יוסף בצדק מכל מקום היה להם לחמול ולחוש על אביהם, שהרי ידעו כי אהבתו עזה אליו. ועל זה כתיב **ולא יכלו אחיו לענות אותו** מפני הפחד והבושה. ולולי זה היו עונים אותו כמו שענה יעקב לרחל כאשר עלה בלבבה מחשבה כזו. כמו שכתבתי לעיל ל"א. כך היה להם לענותו דמכל מקום ודאי כולם אהובים ומכל שכן הרי גם בנימין קיים. וא"כ לא הגיע צער אביהם כל כך שלא יחי' מפני זה. אבל לא יכלו לעמוד בתוכחתו מפני הבהלה. וזה מאמרם דכש"כ תוכחה של הקב"ה שידוע תשובותיו של אדם שאינו באמת כל כך על אחת כמה וכמה.

### פרק מה, ד

**ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו גְּשׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ אֲנִי יוֹסֵף אָחֵיכֶם אֲשֶׁר-מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה:**

**גשו נא אלי.** בהיותו רוצה לדבר מעניין המכירה והוא היה יודע דאזנים לכותלי הבית ואנשים עומדים ומרכינים מה שהוא מדבר על כן החל לדבר בלי רגש ובלחש. וקרא להם שיגשו בקרוב אליו כדי שישמעו וכך כתב הספורנו.

**אשר מכרתם אותי מצרימה.** ולא ידע איש מזה זולתו. באשר באמת המדינים משכוהו מן הבור ומכרו לישמעאלים ולא נקראו המה המוכרים אלא משום שהם גרמו לדבר. וגם היה בידם למחות. ובזה היה אות כי דבריו אמת. ואלו היו הם המוכרים לישמעאלים אין הוכחה שהוא אמת ואפשר שהקונים ספרו לו.

### פרק מה, ה

**ה וַעֲתָה אֶל-תַּעֲצְבוּ וְאֶל-יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי לְמַחְיָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם:**

**אל תעצבו ואל יחר בעיניכם.** כבר ביארנו לעיל ל"ד ו' דשני דברים אלו שונים המה בתכונתם. עצבון הוא כמו שפלות בעיני עצמו. וחרי הוא בצער על שהרע לו אחר. והיינו משום שחשב שיש מהאחים שמתחרטים הרבה על הנבלה הלזו ונופלים בלבבם שאירע להם מקרה זה. ויש מהם שחושבים גם היום אשר אתם היה הצדק אלא שהסכילו לעשות. שמכרו אותו אל מצרים מקם שהיה אפשר לעלות לגדולה כזה ולא השכילו למכור אותו למדינה פחותה במעלה שלא היה אפשר לעלות כך. **על זה אמר אל תעצבו וגם אל יחר בעיניכם** ומפר **כי מכרתם אתי.** זהו ביאור על העצבות. שהגיע להם מעשה המכירה. ואמר **הנה** הוא ביאור על החרי שמכרו אותו הנה. ולא למקום אחר. ועל שני האופנים בא דברי **כי למחיה וגו'** היה בזה השגחה ממעל ואין לחשוב שהיה אפשר באופן אחר. ואמר אל יחר בעיניכם לא כדרך לשון הקודש להסמיק לחרון שימוש ל' כגון למה חרה לך. ויחר להם מאד. ויחר לדוד. וכן היה ליוסף

לומר ואל יחר לכם. אבל ידע יוסף שאין גם אחד בקרב אחיו שיצטער עתה על שלא נאבד יוסף לעולם. וכמבואר במדרש שאמרו ליוסף בתחלה כי הולכים למצרים לפדות את אחיהם בכל אופן שאפשר ומרומז גם בפסוק לעיל וירדו אחי יוסף עשרה אלא שחשד שיש מהם שיחשוב אשר אז בעת שהשנאה הייתה חזקה עשו שלא בדעת משום הכי אמר בעיניכם היינו בשכלם ודעתם יחרה איך לא השכילו אז אבל עתה לא חרה להם כלל.

#### פרק מה, ו

**ו כִּי-זָה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקָרְבַּ הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חָרִישׁ וְקָצִיר:**

**אשר אין חריש.** וגם אין ספיח שיהיה מעט קציר. אמנם אמר אשר אין חריש משום דלא היה חסר בארץ כנען רק תבואה הבאה ע"י חרישה.

#### פרק מה, ז

**ז וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאֶרֶץ וְלִהְיֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדוֹלָה:**

**לשום לכם שארית בארץ.** שיהא שם עברים גדול בארץ. שנשתיירו המה בחיים ע"י זרע יעקב.

**ולהחיות לכם לפליטה גדולה.** שתהא פליטה לכם במצרים במה שהוא המושל וירחיב המקום לפניהם וכאשר עשה אח"כ.

#### פרק מה, ח

**ח וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הֵאֱלֹהִים וַיִּשְׁימֵנִי לְאָב לְפָרְעָה וְלְאֲדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמוֹשֵׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:**

**ועתה לא אתם וגו'.** זה אינו מדברי פיוס שהרי כבר פייס אותם. אלא החל להקדים דברו שיבאו למצרים המה ואביהם כדי כלכלם. והרי לא הבין יוסף ולא האחים שזהו התחלת גלות שנגזר לאברהם אבינו. עד שאמר ה' ליעקב אנכי ארד וגו'. אבל עתה ביקש יוסף שיבאו למצרים על משך חמש שנים רעב. והיה להם לומר. שאחר שהייתה השגחה עליונה על ידם שיבא הוא למצרים. הרי הוא כשלוחם ומחויב לשלוח להם לשם כל צרכם. על כן הקדים **כי לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים.** ואמר עוד **וישימני וגו'** אפילו הייתם שולחים אותי בכיון למצרים בשביל כך. לא היה אפשר להגיע לגדולה זו להיות לאב וגו'. **ולאדון לכל ביתו.** נכנעים לדעתו ואין הפירוש כאן כמו אדון על עבדיו אלא כמו המכונה בכבוד בשם אדון כמו שכתבתי לעיל כ"ז כ"ט.

**ומושל בכל ארץ מצרים.** השתררות עליהם לעשות בהם כרצונו. ומשום הכי לא כתיב ולמושל בכל ארץ מצרים. משום דתיבת לאדון קאי גם על ארץ מצרים. ורק בהוראה אחרת, היינו אדון מושל ממש. וכל זה הוכיח יוסף שמן השמים הוכיחו שיבאו המה לארץ גשן שהרי על כורחך הייתה השגחה העליונה שיהא לו כח ועוז לפנות המקום לפניהם.

פרק מה, ט

**ט מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם אליו פה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל-מצרים ודה אלי אל-תעמד:**

**לאדון לכל מצרים.** כאן הפירוש כמשמעי כאדון על עבדיו כמו שכתבתי להלן מ"ז. ומוכרח היה להגיד כך, משום שידע יוסף אשר עין יעקב הוא שישבו בניו בדד. לא מעורב עם אנשי המדינה על כן ראה להקצות גשן שהוא אינו מעיקר ישוב מצרים לפני ישראל. ולהוציא את כל יושבי ארץ גושן ממקומם. משום הכי אם היה רק מושל לא היה ראוי לעשות כן בשביל אביו ואחיו, על כן הודיע שהוא אדון לכל מצרים, ואחר שהמה כעבדיו יש בכחו לעשות כרצונו ולהעביר אותם מן הקצה אל הקצה. וזהו.

פרק מה, י

**י וישבת בארץ-גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל-אשר-לך: וישבת בארץ גשן. שיהיו מכחו לפניותם את ארץ גושן.**

פרק מה, יא

**יא וכלפלתי אתך שם כי-עוד חמש שנים רעב פו-תנרש אתה וביתך וכל-אשר-לך: כי עוד חמש שנים רעב.** כאן אמר סתם רעב משום דבמצרים היה צריך יוסף להספיק גם מאכלי עבדים ובהמה כמו שכתבתי לעיל מ"א ז'.

פרק מה, יב

**יב והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי-פי המדבר אליכם:**

**והנה עיניכם ראות.** באשר רצה לומר והגדתם לאבי את כל כבודי. משום הכי הקדים לומר שענייכם רואות כל כבודי פה. והוסיף לומר **ועיני אחי בנימין.** שאפשר אין עינם טובה עליו ולא יחזו נכחות. על כן הוסיף כי בנימין רואה בברור בעין יפה כי פי המדבר אליכם. אני בעצמי הייתי יכול להוכיח את כבודי וגדולתי אבל אין דרך להשתבח בעצמו ויהללך זר ולא פיר על כן אני אומר שתביטו בעיניכם יפה.

פרק מה, יג

**יג והגדתם לאבי את-כל-כבודי במצרים ואת כל-אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את-אבי הנה:**

והגדתם לאבי וגו'. ובזה אקוה אשר ומהרתם וגו'.

פרק מה, יד



**יד וַיִּפֹּל עַל-צְוֹאֲרֵי בְנֵי-מִן-אָחִיו וַיִּבֶן וּבְנֵי מִן בָּכָה עַל-צְוֹאֲרָיו:**

**ויפל על צוארי.** שני צדדי הצואר מיקרי צוארי היינו שנפל על כתף אחת ואח"כ על השני מרוב אהבה.

**פרק מה, טו**

**טו וַיִּנְשֶׁק לְכָל-אָחִיו וַיִּבֶן עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אָחִיו אִתּוֹ:**

**וינשק לכל אחיו ויברך עליהם ואחרי כן וגו'.** שראה אותם נבהלים בראותם כי החלומות נתקיימו כדבר נבואה. וא"כ אולי מבין יוסף דפירוש החלום אחד עשר כוכבים משתחווים לי היינו בתמידות וכך גזר ה' שיהיו לו לעבדים. וא"כ אין יכולים לדבר עמו פנים אל פנים. אבל הוא הראה להם במה שנשק אותם ובכה עליהם כדרך אח עם אחיו. הבינו מזה שגם הוא מבין שהחלומות כבר נתקיימו ומעתה איננו לאדון עליהם ח"ו. עתה דברו עמו.

**פרק מה, טז**

**טז וְהָקֵל נְשִׁמַע בֵּית פְּרָעָה לְאָמֵר בָּאוּ אָחִי יוֹסֵף וַיִּיטֵב בְּעֵינֵי פְּרָעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:**

**באו אחי יוסף.** דמתחלה כששמעו שהוא שואל העוד אבי חי. היו סבורים שהמה מיודעיו וקרוביו ויודעים משלום אביו בארץ כנען. אבל אח"כ שמעו כי אחיו המה. **וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו.** לא נתבאר מה זה שמחה להם בחברת אחי יוסף. והנראה שהשכילו כי בלא ספק שהמה דומים בחכמה מעט או הרבה ליוסף ויצליחו את המדינה בחכמה כמו יוסף.

**(הרחב דבר: וחז"ל הבינו גם כן כך. שאמרו בבראשית רבה פ' מקץ ובפרשה זו (צד,א) ראוה בנות ויאשרוה אלו אחי יוסף שנאמר והקול נשמע בית פרעה וגו' ואינו מבואר הא שנתכנו בית פרעה בשם בנות. אבל העניין דכמו שהזכר לאב מיקרי בן ע"ש פעולת בנין, שהזכר בונה משפחת בית אביו, והנקבה נקראת בתו עיקר המלה הוא בנת, כמו בלשון ארמית נקרא זכר בר והנקבה ברת. כך בלשון הקודש נקראת הנקבה בנת. והראיה דברבים נקראו בנות והוא גם כן מלשון בנין, אלא שהתי"ו הנוסף מקטין הבנין באשר שאין היא עיקר הבנין אלא מצטרפת לבנין ואי אפשר בלעדה. כך מי שהוא בר שכל ותבונה להעמיק בעניין ולהוציא חדשות בדברי תורה נקרא בן מלשון תבונה הוא גם כן משורש בנין שהוא מקשר דבר לדבר עד שנעשה מגדל הפורח בעולם החכמה. ומכונה בשם בני גם בלי מדבר בעדו אלא שם העצם נקרא כך ביו"ד הבא למשקל וכמו פרי. ומזה ההוראה כתיב כמה פעמים בספר משלי בני וכן בקהלת. ויותר מהמה בני הזהר אשר בכולם יתפרש בני כמו נבון וחכם. וכן ביחזקאל כי אם בשעה שצייר הנביא חרב נבוכדנצר כמה הוחדה ומורטה אמר דמשום הכי הוחדה כל כך למען טבוח טבח הרבה, והוסיף או נשיש שבט בני מואסת כל עץ, פירוש או משום הכי הוחדה כדי לשוב לבבינו בראותנו כח בני שהוא הת"ח, מכל מקום ניצל מחרב הגדולה**

המשחתת כל עץ, כמו שראינו החרש והמסגר אלף כולם עושי מלחמה. ופירשו בספרי פרשת האזינו עושי מלחמתה של תורה וגם בדורו של צדקיהו סוף החורבן איתא בשמות רבה פכ"ד הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם בדורו של ירמיהו הכתוב מדבר עם נבל שעשו נבלות למה, שלא היו חכמים הרי דחכימים נשתיירו ולא שנ"נ היה אוהב חכמי תורה, אלא שזכות חרבה של תורה הגין עליהם, וכך היה בחרבן שני שנצלו חכמי יבנה תחת יד ריב"ז. הרי בזה שהחרב הוחדה כל כך יש לנו לשוש לראות כמה גדול שבט בני הוא הת"ח שמואסת כל עץ. ועל זה המליצה שידועה הייתה בפי חז"ל שהת"ח מכונה בשם בני. איתא בבראשית רבה שר' טרפון אמר לתלמידיו כשלא נראה לו איזה דבר עיוני בדברי תורה לא ירד בני עמכם פירוש דת"ח לא יסכימו לירד להעמקה זו. ועיין להלן מ"ט ט'.

ומזה אנו מבינים דחכמת חיצונית מוכנה בשם בת וברבים בשם בנות. באשר אינם עיקר בנין העולם אלא מצטרפות להרחיב בנין התורה לכמה משפטי התורה. והיינו דכתיב בתהלים מ"ד בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך. ופירוש חז"ל בריש מס' ר"ה דקאי על שוקדי התורה באהבה עזה, ואלו שהגיעו לכך התורה מסייעת להם להבין ולהשכיל בחכמות אחרות כדי לעמוד על דברי תורה בעינים הנדרשים לזה, וזהו דקאמר בנות מלכים המה חכמות מלכי אומות העולם, ביקרותיך - המה מייקרים אותך, דמי שהוא חכם בתורה וממנה משיג חכמות חיצוניות, הוא והתורה מתייקר בעיני חכמי אומות העולם. וכך היו אחי יוסף שהיו באמת חכמים מזה שעמדו על עיון התורה. וזהו ראוה בנות ויאשרוה. אלו השבטים ששמחו בהם בית פרעה שהבינו שהמה חכמים כמו יוסף).

### פרק מה, יז

**יז וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ אֶל-יוֹסֵף אָמֵר אֶל-אֶחְיָךְ זֹאת עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וְלָכוּ-בְּאוֹרְחָה כְּנָעַן:**  
**טענו את בעירכם.** מלשון מטועני חרב (ישעיה י"ד י"ט) וכך כתב הראב"ע אבל לא כמו שהבין שהוא מלשון משא אלא מלשון דקירה כי דרך החמור לילך פסיעות מדודות וכדי למהר הילוכו דוקרים אותו במחט ובמרצע וכדומה. וזהו הפירוש כאן טענו את בעירכם.

### פרק מה, יח

**יח וַיִּקְחוּ אֶת-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאָתְנָה לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת-חֶלֶב הָאָרֶץ:**

**וקחו את אביכם וגו'.** מאמר פרעה אינו מסודר לכאורה. והכי מיבעי למימר זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ונשיכם וקחו את אביכם ואת בתיכם ובואו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים. וגם לשון ואתה צויתה (109 ק"ט) אינו מובן. והרמב"ן פירש שנתן לו רשות ליקח עגלות מדעתו מוסר יוסף כי איננו שולח יד בהון המלך. ואין נראה לשון צויתה כך, וגם הרי יוסף שלח לאביו יותר ממה שהרשה פרעה. אלא כך העניין פרעה רצה שיבואו בני ישראל תחת רשותו וישתקעו במצרים, אבל לא היה יכול להכריחם על זה שהרי אינם מבני

ארצו, אבל זה היה יכול להכריח שלא ישלחו תבואה לארץ כנען. ועל כן יבאו המה למצרים על משך שני הרעב ויהיו עבדיהם וכל אשר להם בא"י עד שישובו גם המה לאחר הרעב. וכבר ביארנו שבא"י היה באמת מאכלי בהמה ודלת העם שרואי לעבדים וזהו מאמר פרעה עצתו ורצונו שיקחו את אביהם ואת בתיהם היינו כל אשר להם, כמו שכתבתי לעיל ז' א'.

**ובאו אלי.** לישאר בארץ מצרים תחת רשותי ועבודתי.

**ואתנה לכם את טוב וגו'.** אושיבכם על עבודתי במבחר שבארץ מצרים.

**פרק מה, יט**

**יט וְאַתָּה צְוִיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ-לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלְנִשְׁיָכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבְאֵתָם:**

**ואתה צויתה.** אותך אני מזהיר שהרי יוסף היה עובד את מלוכה. על כן אותו יכול להזהיר מה שבכחו היינו שלא ישלח תבואה אבל אינו יכול להכריח אלא להביא טפם ונשיהם שאין יכולים לחיות בלי לחם וזהו מאמרו עוד **זאת עשו קחו לכם עגלות וגו'.** זו בהכרח ובצווי.

**פרק מה, כ**

**כ וְעִינְכֶם אֶל-תַּחֲסַי עַל-כְּלִיכֶם כִּי-טוֹב כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:**

**ועינכם וגו'.** אם לא יבאו אלא הטף ונשים וישאירו כל כלי ביתם תחת יד עבדים ושפחות הלא בין כה יאבד הרבה עד שישובו אחר הרעב. על זה אמר שלא יחושו לזה כי טוב וגו'. כל מעשה אומנות היפות שבארץ מצרים לכם הוא. וקרוב לומר שיצא מפרעה דבור שלא הבין הוא גם כן שהכוונה בזה כי כל הטוב שבמצרים הוא בשביל ישראל שיהיה מושב יפה לבני"י. כמו שכתבתי בפרשת ברית בין הבתרים וכיוצא בזה לעיל ל"ז כ'.

**פרק מה, כא**

**כא וַיַּעַשׂוּ-כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל-פִּי פְרָעָה וַיִּתְּנוּ לָהֶם צְדָה לְדֶרֶךְ:**

**ויעשו כן בני ישראל.** קבלו העגלות והכינו עצמם לבא למצרים. אבל לא לחלוטין כמו שאמרו אחר כך כי אין מרעה וגו'. כמו שיבואר שמה. אבל על פי הדבור היו אנוסים להשתקע במצרים כאשר יבואר.

**עגלות על פי פרעה.** הודיע להם שאזהרת פרעה הוא לבא עכ"פ על משך שני הרעב כל מי שנצרך למאכל לחם כי לא ישלחו תבואה לשם והוכרח יוסף להודיעם כי חשש שמא לא ירצה יעקב ליסע אבל המה לא הודיעו ליעקב שהוא מוכרח לכך. אחר שאמר מעצמו אלכה ואראנו. משום הכי כתיב להלן וירא את העגלות אשר שלח יוסף. עד שאמר לו ה' לרדת במצרים אז הודיעוהו שגם העגלות המה על פי פרעה.

**פרק מה, כג**

**כג וְלֹאֲבִיּוֹ שְׁלַח כְּזֹאת עֲשֶׂה חֲמֹרִים נְשָׂאִים מְטוֹב מִצְרִים וְעֲשֶׂה אֶתְנֶת נְשָׂאת בָּר וְלֶחֶם  
וּמְזוֹן לְאֲבִיּוֹ לְדָרְךָ:**

**כזאת.** בסך שלש מאות כסף. שלח עשרה חמורים וגו' ובאשר לא נתבאר כמה הוא שווי משא עשרה חמורים שהרי אין כל משאות שוין במחירם על כן פירוש הכתוב שהיו שוין שלש מאות כסף שהוא סך רב.

**ומזון.** זה ליפתן דבלשון תורה כל מילי דזיין מיקרי מזון ורק בלשון בני אדם לא מיקרי מזון אלא חמשת המינים משום הכי לעניין נדרים וברכות לא מיקרי מזון אלא חמשת המינים משום הכי לעניין נדרים וברכות לא מיקרי מזון אלא חמשת המינים, דבשני דברים אלו הולכים בתר לשון בני אדם.

**פרק מה, כד**

**כד וַיִּשְׁלַח אֶת-אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶל-תְּרַגְזוּ בְּדָרְךָ:**

**אל תרגזו בדרך.** העיקר כפירוש רש"י שלא יהיו בלב רגז על עצמם. או איש על חברו שהביאו למכירת יוסף. ודקדק לומר בדרך, משום שבאמת אין מדרך החכמה להתרגז על מה שכבר עבר. כי אם בלב רגז, ובנזרים (כב, א) איתא דבא"י אין לישראל לב רגז. וגם כי במעמד יעקב אביהם יחדלו מלדבר בזה. אבל בדרך הזהירים **על זה.**

**פרק מה, כה**

**כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

**ארץ כנען.** בשביל שידעו כי יהיו נפרדים מאה"ק חיבבו הארץ. ויבאו תחלה בשביל הארץ ואח"כ אל יעקב וגו' **ועיין לעיל מ"ב כ"ט.**

**ויגידו לו.** בכל מקום משמעות הגדה הוא ביאור נכון. מבואר כי עוד קודם שהודיעוהו כי עוד יוסף חי הראו לו ענינים מורים על זה למען שלא יגיע לו פתאום. אלא עשו כחכמי לב. הראו לו אותות על זה והיה מוקשה ליעקב עד שהגידו לו כי כך הוא.

**ויפג לבו.** כפירוש רש"י דשורש פג בכל מקום מלשון חלוף. אל תתני פוגת לך שלא תחליף בכייתך לתנואה אחרת וכן בכל מקום. וכאן משמעו שהיה לב יעקב מתחלף מרגע לרגע כמסתפק. כי לא האמין להם. מצד אמונה בדבריהם אשר המה לא ישקרו זה לא עלה על לבו ומה גם שכבר כזבו לו. אבל מכל מקום ודאי לא הכחישם בהחלט אלא היה כמסתפק ומתחלף לבו עד וידברו וגו'.

**פרק מה, כז**

**כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֵגְלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

**דברי יוסף אשר דבר.** בהרחבת דברים שיבאו למצרים וניכרים דברי אמת.

**וירא את העגלות וגו'.** טורח רב כזה אין לחוש לשקר. וכדאיתא בבכורות דף כ"ט דטורח לא עבדי לשיקרא. ובזה האמין. **אשר שלח יוסף.** כבר נתבאר שלא הודיעו עתה כי פרעה שלחם. **ותחי רוח וגו'.** ביארנו כמה פעמים דשורש חי משמעו כמה פעמים מלשון חיים עלזים ושמחים.

**פרק מה, כח**

**כח ויאמר ישׂראל רב עוד-יוסף בְּנֵי חֵי אֱלֹכָה וְאָרְאָנוּ בְּטָרָם אַמּוֹת:**

**ויאמר ישראל.** השיג מעלת ישראל. וראה ברוח הקודש כי יוסף עומד בצדקו ואמר רב וגו'. אלכה ואראנו. זה הלשון משמעו ראייה איזה ימים או עשור. ועיין מה שכתבתי בספר שמות ד' י"ח והיינו משום דיעקב לא הסכים לבא עם בניו מצרימה אפילו על זה המשך של הרעב. וחשב מחשבות אחרות על דבר הרעב כאשר יבואר וזהו שאמר רב. די לי במה שאני יודע כי יוסף חי. אף על גב שאיני יכול להיות עמו בצותא חדא ולצאת מא"י. אך אלכה ואראנו וגו' והכי מבואר בספר הישר.

## פרק מו

**פרק מו, א**

**א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אָשְׁרֵ-לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יַצְחָק:**

**ויסע ישראל וגו'.** ברוח גבוה של ישראל ואז לא נצרך שישאווהו בניו.

**ויבא בארה שבע.** כך עלה בדעתו לעקור דירתו מחברון לבאר שבע. מקום שהצליח אביו למצוא מאה שערים בעת הרעב לכך ויזבח זבחים לאלהי אבי יצחק. דייק הכתוב זבחים שהמה שלמים מסוגלין להיות לרצון לפרנסה כמו שכתבתי בספר במדבר כ"ג י"ח. ודייק עוד לאלהי אביו יצחק שהוא היה מושגח ביחוד לפרנסה כמו שכתבתי לעיל כ"ח י"ג ובספר שמות ג' ו' וט"ו שעל זה מורה משמעות אלהי יצחק. ובזה מתיישב שפיר עוד הא דכתיב לאלהי ובאמת לא כתיב בקרבנות אלא לה' כדאיתא שלהי מס' מנחות (ק,א) אלא כאן הפירוש לתכלית העניין של אלהי יצחק וכיוצא בזה נתבאר בפרשת יתרו (יח,יב) ויזבח עולה וזבחים לאלהים וע"ש. אמנם עד כה לא עשה כן באשר היה אבל על יוסף. ואי אפשר להקריב שלמים בזמן שהוא חסר כידוע. אבל עתה כי שב רוחו עלה בדעתו להפיק רצון מה' בזה האופן ולהיות בא"י.

**פרק מו, ב**

**ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֵרָאת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַנְּנִי:**

**במראת הלילה.** בעצם היום התראה אליו במראות הלילה להשכילו שהגיע שעה לקבל עליו עול גלות שמכונה בשם לילה. והעולם חשוך אז מהופעת רוח הקודש רק בשעות קצרות לצורך עניין, כמו אור הברק שמבהיק את הלילה.

**יעקב יעקב.** כבר כתב הרמב"ן שבכונה קראו יעקב ולא ישראלך אבל הוא ז"ל הסביר כי מעתה לא ישור עם אלהים ועם אנשים ויוכל, אלא יהיה בבית עבדים עד שיעלנו. ולא נראה, כמו שכתבתי לעיל ל"ב כ"ט דזה הלשון נאמר גם בזמן עומק הגלות וכן דעת חז"ל יע"ש. אלא משום דישראל משמעו בחינה גבוהה השייך ביחוד לאומה הישראלית, שבא רק ע"י תורה ועבודה ומסולק מהליכות עולם של כל בני אדם. ויעקב הוא בבחינה פשוטה של כל אדם שמעשיהם הטובים מתאימים עם הליכות עולם **גם כן** וכאן אמר ה' שיצאו מא"י למצרים ויהא נשאר בבחינה פשוטה כאשר יבואר.

### פרק מו, ג

**ג וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הֵאֱלֹהִים אֲבִיךָ אֶל-תִּירָא מִקְרָא מִצְרַיִמָּה כִּי-לְגוֹי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם:**

**אלהי אביך.** כן הוא כאשר התפללת והקרבת זבחים כדי להתברך בשפע פרנסה למעלה מדרך הטבע כמדת יצחק. אבל זה יהיה במצרים, כאשר באמת היה בתחלת בוא יעקב למצרים עלה הנילוס וחדלה גזרת הרעב לרגלו וכן בכל המשך שהיו ישראל במצרים היו מתפרנסים עם רב ועצום בהשגחה נפלאה כדאיתא בפרק יוה"כ (יומא עה,א). ובבראשית רבה שהייתה אשה שואבת חצי מים וחצי דגים ועוד הרבה. וזהו שאמר **אל תירא מרדה מצרימה.** כמו שביקש יוסף. אלא שסירב יעקב משום שהיה ירא שלא יהא נשקע זרעו בהתערבות האומה של מצרים. ורק בא"י מקום מקודש לעבודת קרבנות וגם מיוחד לחכמת התורה יוסר מכל הארצות יכול להיות משומרת נקודה הישראלית לדור דור. מה שאין כן במצרים אינו מקום תורה ועבודה אפשר שיהא ח"ו נשקע עין ישראל. **ועל זה** הבטיחו ה' אל תירא וגו'. **כי לגוי גדול אשימך שם.** לדרשות חז"ל משמעות גוי גדול שיהיו גוי מצוין בפני עצמן, ולא משוקעין מצרים ולפי הפשט משמעות גוי בכל מקום אומה שיש לה מדינה ומלוכה בפני עצמה כמו שכתבתי כמה פעמים. ובמצרים נעשו מוכשרים לזה ועיין מה שכתבתי בספר דברים ל"ב ח'.

### פרק מו, ד

**ד אֲנֹכִי אֶרְדֵּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם-עִלָּה וַיֹּסֵף יְשִׁית יְדוֹ עַל-עֵינֶיךָ:**

**ארד עמך.** להשגיח עליך ביחוד.

**ואנכי אעלך גם עלה.** שתי עליות היינו עליה חושית שיעלו בשעת גאולה לא"י. וגם עלה עליה רוחנית שביציאת מצרים יעלו במתן תורה ובעבודת הקרבנות יותר מאשר היו עוד לפני בואם למצרים.

**יוסף ישית ידו על עיניך.** לא נתבאר תכונת הבטחה זו. הרשב"ם וספורנו פירשו על צרכיו וזה אינו אלא הבטחה קלה. וגם יוסף אמר בעצמו וכלכלתי אותך שם. והראב"ע פירש במוחק ואינו מובן גם כן הלא כל בניו יחיו לפניו ואדרבה יבואר להלן מ"ו ל' שיעקב הוצרך להתפלל שלא ימות יוסף בחייו. אלא יש בזה הבטחה נפלאה לעיקר קיום האומה במצרים ומשמעות עיניך היינו תשוקתו ומדתו המיוחדת שנתן יעקב עיניו על זה.

**(הרחב דבר: כמו דכתיב לא יגרע מצדיק עינו פירוש תשוקתו. וזהו גם כן כונת מאמרם ז"ל במגילה (יג,ב) לא יגרע מצדיק עינו בשכר צניעות שהייתה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול. פירוש תשוקתו של הצדיק לא תגרע מבניו.)**

ומבואר בפרשת וזאת הברכה דעין יעקב היא לשבת בטח בדד. ופירוש בטח להיות בשלום ובמדת אהבה בין אדם לחברו כמדת יעקב בהפלגה, כמו שכתבתי לעיל כמה פעמים ועיין לעיל ל"ב כ"ו. ופירוש בדד הוא שלא להתערב יותר מן ההכרח עם אומות העולם. כמו שכתבתי לעיל ל"ג ט"ו ו"ח ול"ז א'. וכך הוא רצונו של הקב"ה כמו שכתבתי ריש שירת האזינו בפסוק ה' בדד ינחנו. אבל מדות הללו מסוגלות להיות משמרות אך ע"י תורה ועבודה שהמה מבדילים בין ישראל לעמים וגם אהבת השלום באה ע"י ת"ח המרבים שלום וכאשר ביארנו בפרשת ברכה בפסוק וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב וגו' אף שמיו יערפו טל. וא"כ היו עיקר מקיימי האומה הישראלית ונקודתה שבט לוי ויהודה שבהם היה עיקר תורה ועבודה. אבל במצרים לא נשמר עין יעקב, כי אם ע"י יוסף. היינו מדת בטח בא ע"י גמילות חסדים ובקשת אהבה יתירה של יוסף כמו שאמר יעקב בברכת יוסף כמבואר להלן מ"ט כ"ד. ולענין בדד. השתדל יוסף בכחו לפנות ארץ גושן. ולהושיב את ישראל שם. באשר יבואר עוד. ולא עשה כן אלא כדי שיהיו ישראל בדד. ואף על גב שאח"כ קלקלו ישראל ואמרו נהיה כמצרים כמבואר בש"ר פ"א (א,ח). שהפרו ברית מילה משום זה הטעם. זה אינו סותר ההבטחה שהרי ע"י בחירה שלהם הופרה כמו שהיה בא"י גם כן בהמשך הימים אבל ההכנה הייתה מתוקנת באופן שלא יהיו מוכרחים לכך.

**פרק מו, ה**

**ה וַיִּקֶם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת-טָפָם וְאֶת-נְשֵׂיהֶם בְּעֵגְלוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פְּרָעָה לְשֹׂאת אֹתוֹ:**

**ויקם יעקב מבאר שבע.** באשר היה קשה על יעקב הליכה זו שיודע היה שהולך לגלות על כן כתיב ויקם נדרש להזדרז ולילך. ועיין לעיל י"ט ל"ה.

**וישאו בני ישראל את יעקב אביהם.** בהלוכו למצרים השפיל דעתו. ועל כן לא עצר כח לילך בעצמו.

**בעגלות אשר שלח פרעה.** אחר שהודיע יעקב לבניו דבר ה' לילך לשבת למצרים עד עת קץ הודיעו בניו לו גם כן כי כך גזר פרעה על יוסף שלא ישלח תבואה לא"י כי אם להביאם מצרימה. ולב מלך ביד ה'.

### פרק מו, ז

#### ז בְּנֵי וּבְנֵי בְנֵי אֶתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנֹת בְּנֵי וְכָל-זָרְעוֹ הֵבִיא אֶתוֹ מִצְרָיִם:

**בנותיו ובנות בניו.** פירש רש"י יוכבד ושרח. והפלא לומר שבני יעקב לא הולידו כולם רק זכרים ולא נקבות. אלא נראה דגם המה הולידו הרבה נקבות אלא שלא היו בכלל שבעים נפש. ולא עוד אלא דיעקב עצמו היו לו עוד בנות מנשיו כמשמעות הכתוב (לעיל לז, לה) ויקומו כל בניו וכל בנותיו אלא שלא נזכרו בשם משום שלא היה בהם עניין נוגע לאומה הישראלית, כמו שאירע ע"י דינה ואל תתמה שהרי גם באברהם אבינו איכא תנא בבבא בתרא (קמא, א) שהייתה לו בת. ולא נזכרה בתורה משום שלא יצא ממנה זכרון בישראל לדורות. והכי נמי היה ביעקב אבינו. ולא תקשה ממה שכתוב כל הנפש הבאה לבית יעקב שבעים דודאי היה יותר משבעים. אלא שבעים אלו היו מכוונים נגד שבעים שרי אומות העולם כמו שכתבתי בשירת האזינו בפסוק בהנחל עליון גוים (לב, ח). וגם היו משונים מטבע שארי בני אדם שהרי שמעון ולוי בני י"ג הרגו עיר ומלואה אף על גב שהיו כמה אנשים שלא מלו עצמם כמו שכתבתי לעיל שם ל"ד כ"ד. וער ואונן נשאו אשה להוליד כון פרץ הוליד בני ז' וח' ודינה בת שש כבר הייתה ראויה לאיש לרדוף אחריה וכן היו כל שבעים נפש. מה שאין כן שארי בניו שהולידו לא היו אלא כשארי בני אדם. עיין מה שכתבתי להלן נ' כ"ג בבני מנשה.

**וכל זרעו.** הוסיף בזה דור מאוחר מבני בניו וכדאיתא ביבמות (ע, א) אין לי אלא בני זרעה וזרע זרעה מנין ת"ל וזרע אין לה. הרי אפילו כמה דורות בכלל זרע. וגם כאן לשון וכל זרעו משמע הכי ועדיין אינו מדוקדק כפל וכל זרעו. הרי כתיב בפסוק הקודם וכל זרעו אתו, אלא נכלל בזה תלמידיו שלמדם תורה, וכמו שכתבתי להלן מ"ח י"ט בפסוק וזרעו יהיה מלא הגוים.

**הביא אתו מצרימה.** בניו ובני בניו באו אתו מעצמם שהרי מצווים היו מפי הגבורה לרדת מצרים. ושיהא מקוים בהם כי גר יהי זרעך וגו' אבל בנותיו ובנות בניו ותלמידיו לא היו מצווים על זה ויכולים היו לינשא לאחרים בארץ כנען. אבל יעקב הביאם אתו מצרימה לשמרם והשגיח עליהם כל זמן שהיה אפשר.

### פרק מו, ח

#### ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם יַעֲקֹב וּבְנֵי בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

**בכור יעקב ראובן.** לא מנה כתוב כסדר בני יעקב כמו לעיל ל"ה. ולא מנה אלא בני ראובן בני שמעון. וא"כ למאי כתיב בכור יעקב ראובן ואפילו אם רצה הכתוב לייחס את ראובן היה ראוי לכתוב בני ראובן בכור יעקב חנוך כמו שכתוב בפרשת במדבר אלא יש בזה עניין שיבואר בזה כמה בבלולים בפרשה היינו מה שמנה שלשים ושלוש בני לאה. ולבסוף בפסוק כ"ו מונה



כל נפש ששים ושש. ואם בני לאה שלשים ושלש ס"ה ששים ושבע. גם בעיקר השלמה לשבעים נפש יש דעות שונות כידוע באגדה ובמדרש.

והנראה, דהבכורה נחשב לשנים משום הכי בהיותם יוצאים מא"י נחשב ראובן הבכור לשנים ובה נשלם המנין של שלשים ושלש בני לאה ובבואם למצרים שהיה עיקר הנהגה ביד יוסף נחשב יוסף לשנים ובני לאה לשלשים ושנים ועוד עיין להלן ובריש ס' שמות א' ה' עכ"פ פירוש הבאים מצרימה שמתחילים לבא מצרימה.

#### פרק מו, יב

**יב וּבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וּפְרָעַ וְזָרַח וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי-פְרָעַ חֶצְרוֹן וְחַמּוּל:**

ויהיו בני פרץ וגו'. לא כתיב בני פרץ כמו להלן בני בריעה. אלא ללמדנו דבשביל שמתו ער ואונן היו בני פרץ חצרון וחמול למלאות מספר בני יהודה חמשה.

#### פרק מו, טו

**טו אֵלֶּה בְּנֵי לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדוֹן אֶרֶם וְאֵת דִּינָה בָתּוּ כָּל-נַפְשׁ בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:**

כל נפש בניו ובנותיו. וכן כתיב בבני רחל ובבני בלהה מה שאין כן בבני זלפה. ולדברינו שהיו כולם עוד בנות אלא לא באו בסכום שבעים נפש, משום הכי כתיב כל נפש שהיו להם ולא נחשבו אלא כך, אבל זלפה לא היה לה באמת יותר באותה שעה משום הכי לא כתיב כך.

#### פרק מו, כו

**כו כָּל-הַנַּפְשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִם יָצְאֵי יָרְכוּ מִלְּבַד נָשִׁי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-נַפְשׁ שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ:**  
הבאה ליעקב מצרימה שעומדת לבוא למצרים, ואז ירד ראובן מבכורתו ונמנה כל נפש שישים ושש.

#### פרק מו, כז

**כז וּבְנֵי יוֹסֵף יָלְדוּ-לוֹ בְּמִצְרַיִם נָפְשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנַּפְשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִם שִׁבְעִים:**  
ובני יוסף וגו'. לפי סדר הפסוק הקודם שמונה הבנים עם בניהם יחד ששים ושש. א"כ כאן היה ראוי לכתוב ובמצרים היו נפש שלש. והכי מיבעי. ויוסף יולד לו במצרים מנשה ואפרים נפש שלש. אלא בא לרמז שלא נחשב אותו בשוה עם בניו. אלא הוא בפני עצמו שנים. ובניו שנים ובה נשלם כל הנפש שבאה כבר שבעים והיינו משום שבמצרים נחשב הבכורה ליוסף. והנה כמו שכתב הרמב"ן כמה פעמים די"ב שבטים פעם נחשב שבט לוי בכלל ואז נחשב מנשה ואפרים לאחד. ופעם להפך. רק לעולם יש להם בכונה פרטית מספר שנים עשר שבטי יה. כך שבעים נפש פעם נשלם כה ופעם כה.

פרק מו, כט

כט וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְפָּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל-צַוְאָרָיו וַיִּבְכֶּה  
עַל-צַוְאָרָיו עוֹד:

וירא אליו. כבר עמד על זה הרמב"ן ראה זו מה היא. וכן לשון הפסוק ויבך על צואריו עוד צריך ביאור. ועיקר משמעות הכתוב שרק יוסף בכה ולא יעקב הוא פלא. ורש"י כתב בשם מדרש חז"ל שיעקב קרא אז ק"ש גם זה צריך ביאור וכי לא היה יכול לכיין השעה של ק"ש שלא בעת ראות פני יוסף אבל כל זה ניתן ללמדנו על דרשת תרגום יונתן וטקיס יוסף וכו' וקדם דאשתמודעיה אבוי סגד ליה ואתחייב למיהוי שנוי קטיען ותהא ואתחמי לי' ורכן על פריקת צווריה ובכא על צוורי' תוב על דסגד ליה.

וכך העניין שיוסף תקע עצמו לדבר החלום שעתיד השמש להשתחוות לו. והוא אביו. והרבה להשתדל על זה עד כה ולא עלה בידו כמו שכתבתי לעיל. על כן עלה בדעתו שיבא לקראתו בבגדי מלוכה ומכל שכן לפי מהשכתוב בספר הישר שפרעה שלח לו הכתר. והיה סבור יוסף שיעקב יכירנו מכל מקום וישתחוה לו מפני כבוד המלוכה. או אפילו אם לא יכיר אותו ויהי סבור שהוא פרעה וישתחוה לו. יהא בזה האופן מתקיים החלום. אבל באמת לא הכירו יעקב מתחלה וכסבור שהוא פרעה והשתחוה לו שהרי כבר נודע לו שפרעה גזר שיבואו לשם ויהיו משועבדים אליו. ואח"כ הראה עצמו יוסף לאביו והיה לאביו תרעומת בלבו עליו כי אף על גב שיעקב שמר דבר החלום ולא התקנא בו. מכל מקום לא באופן שיוסף עצמו יהא גורם לדבר להשפיל את אביו לפניו. על כן מה עשה להסיח דעתו כרגע קרא ק"ש בדביקות ואהבת ה' שיש בזה כח להסיח דעת מכל דברי עולם הזה.

**(הרחב דבר: ובמסכת דרך ארץ זוטא פ"א תניא העבר רצונך ורצון חברך מפני רצון שמים שכן מצינו ביעקב שלא נשק ליוסף. ולא נתבאר היאך היה רצון שמים כך. ולפי דברינו מבואר יפה שיעקב אף על גב שחשב זה להעדר הכבוד ומורא אביו ורבו. מכל מקום היה רצונו למחול מפני רוב אהבתו ליוסף. אבל באשר שאף על גב שהאב והרב יכולין למחול על כבודם מכל מקום אינם יכולים למחול על בזיון והיה הדין נותן להראות ליוסף אות התרחקות וכאלו הוא נזוף ממנו על כן ביטל יעקב רצונו ורצון יוסף מפני רצון שמים, ולהתגבר על תשוקתו לנשק ליוסף קרא ק"ש וקיבל עליו עול מלכות שמים. והנה יוסף השכיל ששגה בזה וכי גם החלום לא נתקיים בזה אחר שאביו כסבור שהוא פרעה. וכדאיתא בשבת (עב,ב) במשתחוה לע"ז וכסבור בהכנ"ס הוא הרי לבו לשמים וא"כ נתחלל כבוד אביו בחנם. וגרם לו צער. על כן בכה יוסף עוד. על שהשתחוה אביו לו.)**

פרק מו, ל

ל וַיֵּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעַם אֲחֵרֵי רְאוֹתַי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי:

**אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך.** באשר נתיירא יעקב שלא יענש יוסף בקיצור ימים וימות בעוד יעקב חי כדאיתא בקידושין (לג,ב) כל ת"ח שאינו עומד מפני רבו כו' ואינו מאריך ימים כו'. על כן התפלל ואמר ליוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. כלומר יהי רצון שאמות בעודני רואה את פניך כי עודך חי.

**פרק מו, לא**

**לא ויאמר יוסף אל-אחיו ואל-בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית-אבי אשר בארץ-כנען באו אלי:**

**ויאמר יוסף וגו'.** כל הספור נראה כפול שאמר יוסף שיעשה כך. ואח"כ מספר הכתוב שעשה כך בפרטות והיה יכול לכתוב ויעש יוסף ואחיו כן ויאמר פרעה אל יוסף וגו'. אבל באמת משונה הלשון שעשע הוא ואחיו ממה שאמר יוסף לעשות על כן יש לדקדק ולהבין עומק הדברים. והנה אמר יוסף אעלה משמעו במקום שאין אנשים נכנסין לפרעה זולת הוא לבדו. והוא בעלית פרעה וכך היה סבור יוסף לעשות מטעם שיבואר. **ואגידה לפרעה.** לבד דברים המפורשים הגיד עניין השייך לזה. **ואמרה.** אלו דברים השייכים להודיע לאחיו כי כן יאמר **באו אלי.** לשון ביאה אל האדם משמעו בשני פנים.

א' שהאורח בא לביתו וחצרו ממש. אף על גב שאין תכלית ביאתו בשבילו.

ב' שבא לעיר בשבילו אפילו עומד במקום אחר.

והנה יוסף ידע שפרעה אמר אליו שיבואו אחיו ובתיהם אליו, היינו בשביל פרעה לרשותו, ואף על גב שלא היה יכול להכריחם לכך כמו שביארנו לעיל מ"ה י"ט. מכל מקום אחר שבאמת באו המה וכל בתיהם עם בקרם וצאנם יוכל להיות שיחליט פרעה שבאו אליו לאיזה שירות וא"כ יושיבם פרעה במקום שיראה לפי צורך המלוכה, וא"כ היאך יוכל יוסף לומר שבאו בשבילו. על כן היה מחשב להעלים מפרעה שכבר באו לארץ גושן, וא"כ יהא פרעה סבור שמה שיוסף אומר באו אלי. היינו שנכנסו עתה לביתו וחצירו. ומזה הטעם לא יכול יוסף לבקש שישבו בגושן באשר הוא מחויב לחוש לטובת המדינה. ומי יודע מה בלב פרעה להשתמש בם, ואולי דעתו להושיבם במקומות מפוזרים לטובת המדינה. על כן לא מצא עצה כי אם להודיע לפרעה בתורת ספור.

**פרק מו, לב**

**לב והאנשים רעי צאן כִּי-אֲנֹשִׁי מִקְנֵה הַיּוֹ וְצֹאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:**

**והאנשים רועי צאן.** והודיע לאחיו תכלית הודעה זו לפרעה כי יהיו תועבת מצרים, וממילא יגזור פרעה מעצמו שישבו בארץ גושן מקום שאין שם עיקר הישוב של מצרים.

**כי אנשי מקנה היו.** מכבר בשנים שעברו דבכלל מקנה כל בהמה ביתית כמבואר להלן מ"ז י"ז סוסים וחמורים וגמלים. וזה לא היה לבזיון כמו רועי צאן, ורצה יוסף למעט כל האפשר

להבזות את אחיו ובית אביו בעיני פרעה לומר שעיקר תולדותם המה פחותי ערך, על כן יאמר כי אנשי מקנה היו ובהמשך הזמן ירדו ממעמדת ונשאר רועי צאן.

### פרק מו, לד

**לד וְאֶמְרָתֶם אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-עֵתָה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ בְּעִבּוֹר תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי-תֹעֲבֹת מִצְרַיִם כָּל-רְעֵה צֹאן:**

**אנשי מקנה היו.** אינם צריכים לבזות את עצמם ולומר שהם רועי צאן עתה שהרי כבר ידע פרעה מדבר יוסף.

**ועד עתה.** שירדנו ממעמדנו.

**גם אנחנו.** שאנו ירודים אבל היינו במעלת אנשי מקנה.

**גם אבותינו.** שהיו אנשים גדולים כל ימיהם. **בעבור תשבו וגו'.** הזהירם שלא יבקשו בפירוש לשבת בארץ גושן. שלא יהיה מוקשה בעיני פרעה מאין ידעו טיב ארץ גושן והלא עדיין המה בית יוסף אלא ממילא תשבו בארץ גושן שמעצמו יצוה פרעה כן.

**כי תועבת מצרים וגו'.** ולא ירצה להושיבם במקום עיקר הישוב. כך עלה בדעת יוסף לסבב הדבר להגיע לתכלית המבוקש לשבת בדד. אף על גב שיהיה באופן שיהיו אחיו ובית אביו לבוז מחמת זה בעיני פרעה. מכל מקום הכל כדאי כדי להגיע לזה התכלית הנחוץ לשמירת קדושת ישראל. והיה עיקר רצון יוסף לומר לפרעה לשון באו אלי. כדי שיהא רואה אם יקפיד פרעה על אמרו שבאו לצרכו, אז יבאר כונת דבריו אלה שבאו ביתו. וא"כ לא יהא יכול לבקש לא הוא ולא אחיו ישיבת גושן. אלא באופן שיהא עניינם מתועב בעיני פרעה וירחיקם פרעה ויושיבם בגושן. ואח"כ מספר הכתוב כי הקב"ה היסב את העניין שלא היו מגיעים לזה משום בזיון אלא בדרך כבוד כאשר יבואר.

## פרק מז

### פרק מז, א

**וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיִּגְדַּל לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִים בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:**

**ויבא יוסף ויגדל לפרעה.** לא כתיב ויעל יוסף. שהקב"ה היסב אשר בבוא יוסף לבית התחתון מושב השרים מצא את פרעה שמה. והיה מוכרח להגיד לפני פרעה שמה עניין ביאת אביו ואחיו בכל הפרטים.

**ויאמר.** לצורך העניין שינה דברו ממה שחשב ואמר **אבי ואחי וגו'.** לא היה אפשר לומר באו אלי שהרי השרים ידעו כי לא באו לבית יוסף. כי באמת לא ידעו השרים מזה גם אח"כ כשישבו בארץ גושן לא היו רועי צאן כלל. ורק לפני פרעה היה ההכרח לבזות את עצמם כדי

להגיע לתכלית המבוקש על כן אמר **אבי ואחי וגו' והנם בארץ גושן**. והנה לפי אשר חשב תחלה לומר לפרעה. היה רצונו לומר אחי ובית אבי. ולא להזכיר את אביו. כדי שלא יבזה גם אותו בעיני פרעה. והוא אך למותר. אבל עתה אמר אבי וגו'.

### פרק מז, ב

#### ב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה:

**ומקצה אחיו וגו'**. היסב הקב"ה לב פרעה שלא יקרא אותם מיד. ולא היו יודעים אשר יוסף שינה דברו ממה שחשב ולא היו מבקשים לשבת בארץ גושן וא"כ לא היו מגיעים לכך על כן היסב ה' שלא יקרא. אלא יוסף בעצמו הציגם לפני פרעה באת הכושר שלא היו השרים עמו.

### פרק מז, ג

#### ג ויאמר פרעה אל-אחיו מה-מעשיכם ויאמרו אל-פרעה רעה צאן עבדיך גם-אנחנו גם-אבותינו:

**אל אחיו**. באשר עמדו יחד עם יוסף שהציגם. דקדק פרעה לדבר רק עמהם. לכבודו של יוסף. לומר שהוא יודע שאין הוא שווה להם.

**רעה צאן עבדיך**. היו מוכרחים גם כן לתכלית המבוקש להגיד מילתא דמיגני' דידיהו שהמה רועי צאן ולא אמרו כי אנשי מקנה היינו, באשר שעתה לפי תשובתם שהמה רועי צאן, אין דברים הללו שהיו אנשי מקנה כי אם התפארות ושמירת כבוד עצמם. ואל תתהדר לפני מלך כתיב. ורק יוסף לפי שחשב הוא להודיע כי אחיו רועי צאן לו נאה לשמור כבוד אחיו לפני המלך. וכן בתשובתם אנשי מקנה היו עבדיך אין זה הידור הכבוד אלא תשובה על השאלה אבל עתה שהתשובה הנחוצה להודיע כי המה עתה רועי צאן א"כ היו דבריהם אנשי מקנה היינו רק להתהדר.

**גם אנחנו** שהננו במעלת הליכות עולם כשאר אנשים.

**גם אבותינו**. שהיו אנשי אלהים.

### פרק מז, ד

#### ד ויאמרו אל-פרעה לגור בארץ באנו כי-אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי-כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו-נא עבדיך בארץ גשן:

ויאמרו **אל פרעה**. עתה הגיעו לבקשתם שהרי כבר יודעים מטוב ארץ גושן.

**לגור בארץ באנו**. כחשו לו ולא הודיעו דבר ה' שישארו כל ימי חייהם במצרים עד עת קץ אלא באו לגור על משך שני הרעב.

**כי אין מרעה וגו'**. ואף על גב שודאי היו מאכלי בהמה בא"י וכמו שכתבתי לעיל מכל מקום אחרי **כי כבד הרעב בארץ כנען** ואוכלים האנשים עשבי השדה ואין מרעה לצאן אשר להם. על כן. **ישבו נא עבדיך בארץ גשן**. והנה אמנם לא דברו כזב לפרעה שבאו לגור כי באמת

כיוונו בזה שרצונם להיות גרים ולא כאזרחי הארץ, וכדבר ה' לאברהם אבינו כי גר יהיה זרעך וכמו שביארנו במקומו.

#### פרק מז, ה

**ה וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיד וְאֶחִיד בָּאוּ אֵלַי:**

אביך ואחריך באו אליך. לב מלך ביד ה'. והטוה לומר כי אף על גב שבאו כולם עם בתיהם. מכל מקום אחרי שהם מארץ כנען. ואין בדעתם ישאר בארץ מצרים הרי באו רק אליך. ואין לפרעה מחשבות להסכן במ לטובת המדינה אלא.

#### פרק מז, ו

**ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת-אֲבִיד וְאֶת-אֶחִיד יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם-יִדְעָתָּ וְיִשְׁ-בָּם אֲנָשִׁי-חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל-אֲשֶׁר-לִי:**  
ארץ מצרים וגו'. עשה מה שאתה חפץ.

במיטב הארץ וגו'. מצדי לא יבצר להושיב אותם ולתת להם מקומות טובים מגושן ולא כמו שחשב יוסף שיהיו מתועבים בעיני פרעה בשביל שהיו רועי צאן. אך לבקשתם ישבו בארץ גשן. רצונם הוא כבודם וטובם.

ואם ידעת וגו'. הרי שלא היו מתועבים בעיני פרעה. ונשאר בארץ גושן בדרך כבוד.

#### פרק מז, ז

**ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי פְּרַעֲהַ וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרַעֲהַ:**

ויעמידהו לפני פרעה. ולא השתחוה כאשר הודיע יוסף לאביו דבר פרעה כי חושבם כאורחים ליוסף. ואינם עבדים לפרעה.

#### פרק מז, ח

**ח וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל-יַעֲקֹב כִּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:**

כמה ימי שני חייך. כברי ביארנו כמה פעמים דחיים משמע פעם חיים פשוטים ופעם על ימי הצלחה. וביומא (עא,א) איתא כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוספו לך. וכי יש שנים של חיים ויש שנים שאינם של חיים אר"א אלו שנותיו של אדם המתהפכות מרעה לטובה א"כ פירשו משמעות שנות חיים של הצלחה. ובאשר ראה פרעה את יעקב בשעה זו בהצלחה נפלאה, אשר בעת כל ארץ כנען נענים ברעב הנה בנו מושל במצרים ובניו גדולי ערך, ומכל מקום ראה פניו חולניות ביותר, על כן שיער שזקנתו הוא יותר מאשר היא באמת, ושאל על זה כמה ימי שני הצלחתך.

#### פרק מז, ט

ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרַעֲהַ יְמֵי שְׁנַי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנַי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיִגּוּ אֶת-יְמֵי שְׁנַי חַיִּי אֲבֹתִי בְיַמֵּי מְגוּרֵיהֶם:

**ימי שני מגורי.** בכלל החיים היו שני מגורי שלשים ומאת שנה.

**מעט ורעים היו ימי שני חיי.** שני הצלחתי היו מעט ורעים דאפילו בעת היותי מוצלח בשפע עושר רב ולא בפחד לבן ועשו. היו רעים בצרות רחל ודינה וכדומה.

**ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם.** ימי הצלחתי בשעה שלא הייתי בשעבוד לבן. היו רעים ולא השיגו את הצלחת אבותי בימי מגורותם היינו גלותם. שהרי אברהם ויצחק בשעה שהיו גרים בפלשתים היו להם ימים טובים מאלה שהיו ליעקב גם כשהיה בן חורין לעצמו. (אח"כ ראיתי זאת בספר תולדת יצחק) והודיע לו **כל זה** שאם כן אינו באמת מוצלח במזלו. ואם כך מה שהוא רואה עתה אינו אלא השגחת ה' מבטח עוזו. והיא שעלתה לו לאשר הוא עתה. ודבר זה נצרך להודיע לפרעה כמה עולה השגחת אלהי העברים על עובדיו. וכי אין מזל לישראל.

**פרק מז, י**

**י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרַעֲהַ וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרַעֲהַ:**

**ויצא מלפני פרעה.** לא כתיב מעם פרעה כדכתיב ויצא מעם פרעה בחרי אף משום דלפני פרעה משמעו שהלך יעקב לאחוריו והיו פני של יעקב לפני פרעה עד שנתעלם מעיניו וכדאיתא ביומא פרק הוציאו לו (נג, א) בעניין ההולך מאת פני רבו.

**פרק מז, יא**

**יא וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת-אֲבִיו וְאֶת-אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כְּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרַעֲהַ:**

**יושב יוסף את אביו ואת אחיו.** כבר נתבאר שהושיבם בארץ גושן. והושיב לכל אחד באחוזתו בפני עצמה שהרי כמה עיירות היו באותו מחוז והנה כבר נתבאר שהייתה רק ארץ מרעה לצאן ולא הייתה ראויה כי אם לרועי צאן מוצקים שבעם, אך יעקב ובניו בקשו אותה כדי להיות עם בדד בפני עצמו וא"כ אל היה להם מיטב הארץ על כן **ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב הארץ בארץ רעמסס.** נתן להם נחלת שדה וכרמים בארץ רעמסס הסמוכה לגושן.

**כאשר צוה פרעה.** במיטב הארץ הושב את אביך על כן נתן להם גם מיטב הארץ. ופירש רש"י דארץ רעמסס היה בארץ גושן לא נראה כלל. דא"כ לא ישבו ישראל בכל ארץ גושן אלא בחלק אחד שבה שהוא רעמסס והרי בספר שמות במכת ברד וערוב משמע שלא היו המכות בארץ גושן כולה מפני ישראל אלא כמו שכתבתי דארץ גושן נתמלאה כולה מישראל. ובארץ רעמסס הסמוכה לה היה להם אחוזת נחלה.

**פרק מז, יב**

**יב וַיִּכְלֶל יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אָחִיו וְאֶת כָּל-בְּיַת אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:**

**לחם לפי הטף.** דסתם לחם הנאכל לאדם הוא נאפה עם הסובין שבו. אבל הטף שהם יונקי שדים וזקנים וחולים כמו לשון ה**פסוק** בספר שמות שש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף ונכלל בזה גם יונקים גם זקנים למעלה מששים שלא היו במנין ישראל. והכי נמי הפירוש לחם לפי הטף שיוסף הספיק אפילו לחם הנדרש לטפלים בלי סובין ועיין להלן כ"ד.

**פרק מז, יג**

**יג וְלֶחֶם אִין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרַעַב מְאֹד וַתִּלְהַ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרַעַב:**

**ולחם אין בכל הארץ.** אף על גב שנקנה הרבה תבואה מכל מקום לא נאפה לחם הרגיל לכל אדם כי אם בתערובת סובין ומורסן וזה לא מקרי לחם כדתנן במסכת חלה פ"ב מ"ו לעניין חיוב חלה. וכן לעניין לחם עוני של פסח הובא ברא"ש פ"ב סי"ד.

**כי כבד הרעב מאד.** משום הכי לא יכלו לאפות לחם הרגיל אלא מעט תבואה נתערב במורסן וכדומה.

**ותלה ארץ מצרים וגו'.** משום שהיה קשה לסבול מאכל כזה על כן היו כמתלהלים כפירוש רש"י. אבל לא כמו שכתב רש"י שהוא מהוראת עייפות. אלא מלשון שעמום הדעת ועושה כמתלהלה ומשתגע שלא בדעת דרך ארץ. ומזה הכונה בא הכתוב כמתלהלה משחק ועושה תנועות נבערות מדעת דרך ארץ וכן מרעבון עושין בשגעון ובלי דעת. ועל כן קרא הכתוב ביחזקאל ל"ו ל' חרפת רעב שהוא בזיון לפני בני אדם.

**פרק מז, יד**

**יד וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַפֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּשָׂבָר אֲשֶׁר-הֵם שִׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַפֶּסֶף בְּיַתָּה פְּרִיעָה:**

**וילקט יוסף וגו' ויבא יוסף וגו'.** הביא הכתוב אמונת יוסף כמה העשיר את המלוכה ולא העלים דבר, על כן נתברך מעשה ידיו היינו האוצרות, כי איש אמונות רב ברכות.

**פרק מז, טו**

**טו וַיִּתֶּם הַפֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֵאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָד כִּי אָפֶס כָּסֶף:**

**ויתם הכסף וגו' ומארץ כנען.** שוב אינו מספר מה נעשה בארץ כנען. וכבר ביאנרו שהיו שם מאכלי בהמה הנאכלים לאדם בדוחק רק בעלי הכסף המפונקים השתדלו להביא בר אבל במצרים עד שלא עלה היאור לא היה שום צמחי אדמה. על כן. **ויבאו כל מצרים וגו' הבה לנו לחם.** תיבת לנו מיותר והרי להלן כתיב ותן זרע וממילא מובן הבקשה שיתן להם אלא כאן הפירוש הבה לנו חלם לא ביקשו לחם הרגיל, אלא לפי שהורגלנו ברעב יהי לנו לחם.

**כי אפס כסף.** הבטיחו לו שלא יחשדם שמטמינים ממנו.



## פרק מז, טז

**טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאַתְּנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אֶפְסֵ כֶסֶף:**

**אם אפס כסף.** לא האמין להם על כן אמר אם אמת שכן הוא. הבו מקניכם ובזה הבחינה ברורה. שהרי לבעלי בתים המקנה נחוץ יותר מכסף.

## פרק מז, יז

**יז וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לְחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא:**

**בסוסים ובמקנה הצאן וגו'.** מבואר מן הכתוב דכל בהמות ביתיות בכלל מקנה כמו שכתוב כאן בכל מקניהם. ובספר שמות במכת דבר כתיב במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן. והא שפירש הכתוב כאן בסוסים ובחמורים בפני עצמם ובמקנה הצאן ומקנה הבקר בפני עצמם. וגם הפסוק בצאן ובקר בין סוסים לחמורים היינו משום שאין דרך מכירתם שוה. וגם אין הצורך למלוכה בשוה. הסוסים נמכרים כל סוס בפני עצמו וגם אין ערך כל סוס שוה. שיש סוס מחירו הרבה ומכל שכן סוסי מצרים המובחרים כמבואר בספר דברים ובספר מלכים א'. ויש סוס שאינו שוה הרבה. והמה נצרכים למלוכה יותר כל בהמה כידוע. על כן הסוסים נישומו תחלה, ואח"כ קנה הצאן ובקר. והצאן מוכשרים יותר לתועלת המלוכה בשביל הצמר, ונעשה מזב בגדי החיל וכדומה. וצאן ובקר דרך להמכר ולישום כל העדר בכלל בלי דקדוק מצומצם כמה יש בעדר כמבואר בפירש רש"י זבחים (עב,א) שיש מוכרין העדר בלי מנין משום הכי כתיב מקנה הצאן ומקנה הבקר פירוש העדר בכלל כמו שכתבתי בספר שמות י' כ"ו דזהו משמעות מקנה. ואח"כ נמכרו חמורים גם המה במנין מצומצם ובמחיר כל חמור כך וכך.

## פרק מז, יח

**יח וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבִיאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא-נִכְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם-תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל-אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדָנִי בְּלֹתִי אִם-גְּוִיֵּתְנוּ וְאֲדַמְתֵּנוּ:**

**ותתם השנה ההיא.** לפי הפשט היא הראשונה והשניה משני הרעב והייתה השגחה העליונה לפנות בזה ארץ גושן לפני ישראל. ובחמש שנים האחרות משעה שבא יעקב ועלה היאור. היה גדל מעט להתפרנס בדוחק. וכבר נרמז כל זה בחלום פרעה כמו שכתבתי לעיל (מא,ד). **כי אם תם הכסף וגו'.** באשר השער מתבואה העמיד יוסף כפי רצונו על כן כשמסרו לו כספים והוא נתן תבואה לפי הסך של הכסף. לא ידעו בעצמם אם תם הכסף לפי חשבוננו או לא. ואף על גב שלפני זה כתיב כי אפס כסף. מכל מקום ודאי היו עוד כמה עשירים גדולים שלא כלה להם עדיין. עד שבאו גם המה ושאלו אם תם הסף. ובעלי המקנה שאלו אם תם חשבון מקנה הבהמה. (אח"כ ראיתיו בספר תולדות יצחק).

פרק מז, יט

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינֶיךָ גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲדַמְתָּנוּ קָנָה-אֶתְנוּ וְאֶת-אֲדַמְתָּנוּ בְּלֶחֶם וְנִחְיָה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתוֹ-זָרַע וְנִחְיָה וְלֹא נְמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:  
קָנָה אֶתְנוּ. כִּךְ הִיָּה רְצוֹנָם שִׁיקְנָה פָרְעָה אוֹתָם גַּם כֵּן לְעַבְדִּים וְהָיוּ כְמוֹ עַבְדִּים כְּנַעֲנִים שֶׁהָאֲדוֹן זָן וּמִפְרַנְס אוֹתָם וְהֵמָּה עוֹשִׂים בְּשִׁלּוֹ לְדַעְתּוֹ וּבִלִּי חֶשְׁבוֹן הַמְּזוֹנוֹת.  
וְנַחֲיָה וְלֹא נְמוּת. חַיּוֹתָנוּ יִהְיֶה בְעַבְדוֹת וְאִין לְקוֹוֹת עוֹד לְחַיּוֹת שֶׁל טוֹבָה כִּי אִם שֶׁלֹּא נְמוּת.

פרק מז, כ

כ וַיִּקְּן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמְתַּת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי-חֲזַק עָלֵהֶם הָרָעַב וְתָהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:

וַיִּקְּן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדַמְתַּת וְגו'. כְּבָר כָּתַב הַרְמֵב"ן שֶׁלֹּא קָנָה אוֹתָם. וַיְבוֹאֵר לִפְנֵינוּ (פֶּסוּק, כג) דְּיוֹק הַכְּתוּב בַּזֶּה. וְהִטְעַם הוּא שֶׁכֵּךְ הִיָּה רוּאָה טוֹבַת הַמְּלוּכָה, כִּי אִם הָיוּ עַבְדֵי הַמְּלוּכָה הָרִי מוּטֵל עַל הַמְּלוּכָה לְדַאוֹג לְפְרַנְסָם אִפִּילוֹ לֹא יִהְיוּ עֹמְלִים לְפִיָּהֶם כָּל כָּךְ. מָה שְׁאִין כֵּן עֵתָה כָּל אֶחָד רָאָה עֹמֵל לְפִיָּהּ. וְגַם לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל לֹא הִיָּה נִצְרָךְ אֲלֵא לְהַעֲבִירָם מֵאֲחֻזַּתָם כְּדִי שִׁיְהִיָּה בִּידוֹ לְפָנוֹת אֶרֶץ גּוֹשֵׁן בְּלִי שׁוֹם עוֹוֹלָה, אֲבָל הָאֲנָשִׁים טוֹב הִיָּה לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָה שִׁיְהוּ בְּנֵי חוֹרִין. וְאִם הִיָּה מִי חִפֵּץ לְקִנּוֹת עַבְדֵי הִיָּה מְשִׁיג בְּנִקְלָה מִמָּה שֶׁהִיָּה נִצְרָךְ לְקִנּוֹת מֵאוֹצֵר הַמְּלוּכָה. מָה שְׁאִין כֵּן שְׁדוֹת לֹא קָנּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָרִי לֹא יִשְׁבוּ כִּי אִם בְּגוֹשֵׁן וּפִירוּשׁ הַכְּתוּב כָּל הָעֵינִין לְלַמְדָנוּ דַּעַת כְּמָה הַשְּׁתַדְלָה הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה לְפָנוֹת הָעֵינִינִים פִּי יִשְׂרָאֵל בְּבוֹאֵם לְמִצְרַיִם.

כָּל אֲדַמְתַּת מִצְרַיִם. בְּכָלֵל אֲדַמָּה גַּם חֲצֵרוֹת שְׁאִינָם לְזַרְעִיָּה, כָּל זֶה נִמְכַר לְפָרְעָה וּפִירוּשׁ הַטְעַם כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ. שְׁדוֹת שֶׁל זַרְעִיָּה כְּבָר נִמְכַר עַל כֵּן מָכְרוּ תָהּ גַּם אֲדַמְתָם. וּבַזֶּה. וְתָהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה. כָּל הָאָרֶץ שֶׁבְכָלֵלָה גַּם הַשְּׁדוֹת גַּם הַחֲצֵרוֹת.

פרק מז, כא

כא וְאֶת-הָעַם הָעִבְרִי אֶתוֹ לְעֵרִים מְקַצָּה גְבוּל-מִצְרַיִם וְעַד-קֶצְהוֹ:  
וְאֵת הָעַם הָעִבְרִי אוֹתוֹ לְעֵרִים. כְּבָר נִתְבָּאֵר טַעְמוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהִיָּה כְּדִי לְפָנוֹת אֶרֶץ גֹּשֵׁן. וּמִשׁוֹם הִכִּי נִכְתַּב כָּל זֶה בְּתוֹרָה לְבָאֵר כְּמָה הַשְּׁתַדֵּל יוֹסֵף בְּשִׁמַּת עֵינּוֹ לְהִיּוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בְּדָד. וּפִירוּשׁ לְעֵרִים. שֶׁלֹּא הָעִבְרִי יְחִיד יְחִיד לְמִקְוֹמוֹת מְפּוֹזְרִים, אֲלֵא כָּל עִיר לְעִיר אַחֲרָת, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָבְדוּ חֲבֵרָתָם.

פרק מז, כב

כב וְרַק אֲדַמְתַּת הַכְּהֻנִּים לֹא קָנָה כִּי חֶק לְפָהֲנִים מֵאֵת פָּרְעָה וְאָכְלוּ אֶת-חֲקָם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פָּרְעָה עַל-כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדַמְתָּם:

רק אדמת הכהנים וגו'. שדות לא היו להם אבל אדמתם בחצרות הייתה הרבה.

**פרק מז, כג**

**כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-הָעַם הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת-אֲדָמְתְּכֶם לְפָרְעָה הֵא-לְכֶם זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת-הָאֲדָמָה:**

הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם. האדמה קנה לחלוטין אבל אותם בעצמם לא קנה באמת. משום הכי דקדק בלשונו קניתי אתכם היום. רק היום באשר אין לכם מאומה במה להתפרנס הרי קנויים אתם לשעה זו לקבל ממני זרע וגו'. על כן הפסיק בתיבת היום בין אתכם לזאת אדמתכם.

**פרק מז, כד**

**כד וְהָיָה בְּתַבּוּאוֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הַיְדֹת יִהְיֶה לְכֶם לְזָרַע הַשָּׂדֶה וְלֶאֱכֹלְכֶם וְלֶאֱשׂוֹר בְּבִתְיֹכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:**

והיה בתבואות. בשני תבואות. וגם דקדק בזה שלא יקח החמישית אלא בתבואות ולא בתבן ומוץ.

**לזרע השדה.** הוא תבואה כמו שהיא.

**ולאכלכם.** דרך מאכל בעלי בתים שטוחנים חטים ואוכלים עם הסובין כמו שכתבתי לעיל י"ב. **ולאשר בבתיכם ולאכול לטפכם.** דרך אדון עם עבדיו לטחון ולהפריד הסובין והמורסן מן הסולת ומאכילין הסובין ומורסן לעבדים ובהמות והסולת לטף היינו זקנים וילדים. וזהו עוד חלק יהי לאשר בבתיכם זהו עבדים ושפחות ואכילת הטף. ועיין ספ' ויקרא כ"ב י"א.

**פרק מז, כה**

**כה וַיֹּאמְרוּ הַחִיתָנוּ נִמְצָא-חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי וְהֵינּוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה:**

החיתנו. חיים של חירות. והיא טובה מצד זה אבל נמצא חן בעיני אדני. יותר מבוקשנו למצוא חן.

**והיינו עבדים לפרעה.** אז היה מספיק צרכינו אם עשה השדה מעט או הרבה. אבל יוסף לא נתרצה לדבריהם.

**פרק מז, כז**

**כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאחָזֵז בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:**

**בארץ מצרים בארץ גשן.** להפך מיבעי בארץ גשן בארץ מצרים. היינו שבארץ מצרים כפירוש רש"י. וכמו בארץ מגורי אביו בארץ כנען. אלא משום דישיבת ישראל משמעו שתיים. א' ישיבת גשמית דירה לכל אחד. ב' קדושת כנסת ישראל וישוב הכלל. ופירוש וישב ישראל שדירת כל אחד הייתה בכל ארץ מצרים. כמו שיבואר בספר שמות א' ז' שאח"כ נתמלאו בכל הארץ.

וישיבת הכלל וקדושת כנסת ישראל הייתה בארץ גושן. וקרוב לזה פירוש בתרגום יונתן דבתי מדרשות ובתי כנסיות היו בארץ גשן.  
**ויאחזו בה.** קנו שדות ואחוזות בכל מקום.